

ВІДГУК
офіційного опонента, доктора філологічних наук,
професора Радищевського Ростислава Петровича
на дисертацію Кузь Валентини Володимирівни
«Жанрово-стильові особливості діаспорної жіночої прози
другої половини ХХ століття»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.01.01 – українська література.

За останні роки у вітчизняному літературознавстві відкрито чимало нових імен еміграційної української літератури, презентовано нові погляди на знакові явища другої половини ХХ століття. Однак, уперше предметом усебічного, комплексного філологічного аналізу стала прозова спадщина жінок-письменниць, які мешкали поза матірною Батьківчиною. І то не випадково, адже літературний процес української діаспори є цілісною системою загального мистецького процесу. Валентина Кузь в основу наукової концепції своєї дисертаційної праці поставила жанрово-стильові особливості творів діаспорних авторок, які, з її погляду, «загубилися», призабулися, а їхні твори малодослідженні, маловивчені, тому поза всяким сумнівом заслуговують на пильну увагу дослідників.

Важливим є також аргумент на користь поняття синкретизму як словесного символу первозданної єдності, що повноцінно вписується в наукову парадигму дисертації. Дослідниця розглядає єдність зображенально-виражальних засобів у межах конкретного художнього твору, відчутиє – «від тексту» – окремі мозаїчні компоненти – жанрові елементи, стилеві домінанти.

Текст дисертації Валентини Кузь «Жанрово-стильові особливості діаспорної жіночої прози другої половини ХХ століття» та опубліковані за її темою статті дають підстави віднести цю наукову працю до напрямку досліджень про жанрово-стильові новації означеного періоду, де визначено та успішно розв'язано низку актуальних завдань.

По-перше, окреслено тенденції розвитку жіночої прози в контексті літератури української діаспори другої половини ХХ століття. Унаслідок цього, посилаючись на В. Назарця, авторка вважає що жанр є «синтетичним художнім

утворенням», вбирає в себе окремі жанри за семантичними та структурними особливостями. Служною є думка дослідниці про те, що у рамках одного жанрово-тематичного різновиду малої прози яскраво простежується ідіостиль того чи іншого майстра слова. Однак за калейдоскопічністю різножанрових творів, за жанрово-тематичними різновидами віддзеркалюються стильові домінанти:

- проблематика, ідейна спрямованість, майстерність відтворення часопростору, сюжетна лінія і фабула, образна система та інші домінанти;
- центральні стильові течії: казково-міфологічна, ірраціональна, іронічно-лірична, реалістична, філософська тощо (с. 70).

Тому, як стверджує Валентина Кузь, параметри жанру і стилю в українській діаспорній прозі увиразнюють синтетичну функцію, що її називає нерозривною єдністю. Такий факт робить цю наукову працю актуальною на тлі нинішніх світоглядних зламів та літературознавчих парадигм.

По-друге, у дисертації простежується концепція вивчення еволюції індивідуальної манери жіночого письма в контексті чергування жанрово-стильових та поетологічних домінант. Означена концепція може стати відправним пунктом для дослідження творчості інших письменників, становлення їхньої майстерності під кутом зору зміни художніх систем.

По-третє, Валентина Володимирівна порушує проблему ідентичності як поліаспектного явища, що реалізується у творах письменниць через ідеї спадкоємності поколінь, ментальних характеристик українця. Дисертантка аналізує вияв духовного та ціннісного векторів національної ідентичності, які оприявнені в структурі історичної прози, зокрема на прикладі літературних казок історичної тематики. Дисертантка в ході дослідження з'ясувала, що письменниці української діаспори в умовах поліетнічної культури писали високохудожні твори українською мовою, засвідчуючи національну самосвідомість, заглибленість авторського Я в українську літературну традицію. Проблема тотожності є принциповим орієнтиром для діаспорних письменниць під час творчої праці над прозою, в якій образ України немислимий без

національної ідеї. Духовний та ціннісний вектори національної ідентичності увиразнюються в художній структурі роману, повісті, оповідання, новели, літературної казки (с. 58).

Актуальність теми, що порушуються в дисертації, не підлягає сумніву, оскільки, попри ту виняткову роль, яку відіграли діаспорні письменники в оновленні жанрово-стильової специфіки, справжній масштаб жіночої прози другої половини ХХ століття і донині все ще залишається нез'ясованим. Результати дисертаційної роботи представлено у вигляді наукових положень, сформульованих на основі теоретичних досліджень у галузі поетики, жанрології та стилістики художнього тексту; аналізу діаспорної жіночої прози в українському літературному дискурсі другої половини ХХ століття, а також зроблених висновків. Вони всебічно обґрунтовані виступами на наукових конференціях різного рівня, публікаціями у фахових наукових виданнях із філології.

До найбільш істотних наукових результатів дисертації треба віднести повноправну складову частину, коли дисерантка наполегливо шукає способи осмислення жанрових різновидів та стильової специфіки жіночої малої прози, ідейно-тематичні домінанти художнього зображення людини і світу у творчості письменниць, а також генологічну природу повісті та роману в контексті проблеми дослідження. Наочно це зреалізовано у структурі роботи, другий і третій розділи якої репрезентують струнку, виважену концепцію дослідження: від з'ясування тематичної та жанрової специфіки традиційної прози письменниць до установлення констант художнього осмислення літературно-мистецького модернізму в інтелектуальній повісті «Альбатроси» Оксани Керч. Проаналізувавши теоретико-методологічні основи феномена діаспорної жіночої прози (розділ I), у наступному розділі дисерантка розглядає жанрову природу малої прози, виявляючи водночас її поетикально-стилістичні особливості. Від питання «про що» (тобто зміст, проблема) В. Кузь логічно переходить до питання «як» (форма), утверджуючи формозмістову домінанту творчості досліджуваних авторок.

Виходячи з жанрового розмаїття прози, дисертантка слушно робить висновок, який покладено в основу наукової парадигми другого розділу про те, що письменниці І. Савицька, О. Мак, М. Кузьмович-Головінська: «збагатили українську літературу новаторським підходом у творенні української прози в умовах полікультурності й полілінгвальності. У малій прозі письменниць української діаспори майстерно змодельовано побутові деталі, часопростір, пейзажні замальовки, які всебічно увиразнюють національне життя українців», зокрема стильові особливості казки О. Мак «визначаються гіперболізацією мовленнєвої структури, заміні позитивних ознак на негативні, дисфемізмі, що базується на перебільшенні негативної ознаки тощо» (с. 99). Дисертантка наголошує, що жіноча проза увібрала в себе досвід кращих представників світової культури, але переосмислений й зреалізований в питомо українському національному контексті.

Квінтесенцією наукових положень і висновків роботи можна вважати підтвердження новаторства Ірини Савицької у пошуку оновлення малої прози. Дисертантка резюмує: «Психологічно напружене оповідання І. Савицької «Очі матері» порушує морально-етичну проблему підліткової девіації. Гомодієтичний персонаж симультанно постає в ролі оповідача і дійової особи. У творі психологічна картина на функціональному рівні сприяє зближенню категорій «Я-адресант»/«Я-адресат». Означене наближення є дейктичним паритетом, бо імпліцитні автор і читач сприймають художній текст очима фокалізатора – наратора/персонажа» (с. 100).

Вірогідність та новизна наукових положень, сформульованих у роботі, підтверджується використанням сучасних методів досліджень (біографічного, порівняльно-історичного, естетико-функціонального, психологічного, лінгвістичного), аналізом наявних у теорії літератури класифікацій прозових жанрів та стильових домінант і вдалим їх застосуванням до студій художнього тексту. Вивчення творчості цілої плеяди авторів є посутнім науковим завданням, яке пов’язане з необхідністю долати концептуальні теоретичні проблеми, одна з них – це потреба аналізувати художні твори не лише

опубліковані у зібраниях, а й виявлені матеріали в архівних фондах. Твори діаспорних письменниць, розглянуті в дисертації, нині заслуговують на видання окремим томом із належною науковою редакцією, означені твори потребують особливої дослідницької уваги з огляду на суголосність тематики із актуальними проблемами сьогодення. Безперечно, новаторським є сам принцип добору предмета дослідження – типологічні характеристики та жанрово-стильові ознаки діаспорної жіночої прози в українському історико-літературному контексті другої половини ХХ століття.

Наукова новизна дисертаційного дослідження Кузь В.В полягає передовсім в тому, що вперше комплексно проаналізовано українську діаспорну жіночу прозу другої половини ХХ століття, в контексті новітніх наукових поглядів проінтерпретовано внесок еміграційних письменниць у розвиток української прози, збагачення української культури. Простежено їхні духовно-національні пошуки поза Україною, а також функціональність різножанрових прозових творів. Системно проаналізовано різноформатну прозу, її стилеву і жанрову своєрідність, модернізацію зображенально-виражальних засобів, еволюцію художнього письма українських письменниць, що засвідчили оригінальність художньо-естетичної картини світу та їх самобутні таланти. У науковий обіг уведено маловивчені чи досі недосліджені твори Оксани Драгоманової, Олени Звичайної, Оксани Керч, Алли Косовської, Марії Кузьмович-Головінської, Ольги Мак, Ірини Савицької, Алли Цівчинської, Іванни Чорнобривець, що заповнюють певні прогалини в історії української літератури другої половини ХХ століття. Завдяки цьому дослідженню можна залучити до українського письменства значний масив досі невідомих українському читачеві художніх текстів.

Отримані в дисертаційній роботі наукові результати можуть бути використані як матеріал для лекційних курсів з історії української літератури ХХ століття у закладах вищої освіти, коледжах, гімназіях, загальної середньої освіти із поглибленим вивченням гуманітарних дисциплін, а також під час укладання відповідних підручників і посібників, підготовки окремих курсів про

національне письменство, при написанні курсових, бакалаврських та магістерських робіт. Матеріали дисертації та її висновки будуть корисні вчителям-словесникам навчально-освітніх закладів різного типу.

Надруковані матеріали відображають основні положення дисертації. За її результатами опубліковано 8 статей, із них 4 – у фахових виданнях України, 1 – за кордоном, 3 – аprobacійного характеру, оприлюднено в матеріалах і виступах на наукових конференціях різних рівнів. Це свідчить про достатнє апробування матеріалів дисертації в опублікованих працях і дотримання вимог ДАК МОН України щодо кількості публікацій у наукових фахових виданнях, де авторка розглянула теоретично та обґрунтувала способи дослідження маловивченого прозового доробку з позицій генології та поетики; запропонувала шляхи впровадження та практичну реалізацію результатів роботи.

Опоноване дисертаційне дослідження В. Кузь в цілому виконано на високому фаховому рівні. Авторка продемонструвала послідовний та систематичний характер викладу думки, ґрунтовне опрацювання порушених теоретичних проблем. Наприкінці кожного розділу подаються переконливі висновки. Із загальних висновків випливає, що дана проблема дослідження є актуальною, складною та динамічною. Робота чітко продумана і внутрішньо вмотивована, містить слухні зауваження та спостереження, вдалі теоретичні знахідки.

Зміст дисертації та її виклад свідчать про завершене наукове дослідження, в якому розв'язано концептуальні науково-практичні завдання. Дисерантка вміло оперує сучасним термінологічним апаратом, не вдаючись до некритичного «жонглювання» звучними поняттями. Роботу виконано згідно з новітніми вимогами до оформлення наукових праць, із використанням сучасних емпіричних і теоретичних методів опрацювання аналітичної інформації та художнього текстового матеріалу. Структура і зміст дисертаційної роботи логічно й послідовно пов'язані. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації як і з погляду

сучасних науково-теоретичних досліджень, так і з позицій практичної реалізації, є достатнім.

Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертаційної роботи.

Хотілося б висловити окремі побажання, що виникли під час прочитання дисертації:

1. При розгляді творів окремих еміграційних авторів часом напрошувалися типологічні паралелі, як, скажімо між творами О. Мак «Кипарисовий хрестик» чи оповіданнями І. Савицької та прозою М. Коцюбинського.

2. Поза увагою дисертантки лишився такий важливий для осмислення жіночої прози концепт, як заголовок. Назва твору (оповідання, новели насамперед) апріорі установлює перед читачем «горизонт очікування» певної сюжетної лінії чи реальної картини, може бути суголосною або суперечити всій оповіді. Тому, на нашу думку, дослідниці варто було б детальніше зупинитися на цьому питанні з урахуванням методів рецептивної критики.

3. Деякі абзаци (сторінки 92, 93, 96, 120, 162), на мою думку, трохи задовгі, синтаксично ускладнені, при тому, що посередині тексту міститься чимало цікавих висновків дисертантки щодо жанрово-стильових та поетологічних аспектів жіночої прози. Тому пасажі, в яких аналізуються художні твори, можна було б відділити від власне теоретичних узагальнень.

Наведені зауваження та пропозиції не знижують загального рівня наукового та практичного значення результатів роботи, вони носять характер побажань і спонукають до дискусії, формою якої є офіційний захист дисертаційного дослідження.

Отже, опонована праця Кузь Валентини Володимирівни «Жанрово-стильові особливості діаспорної жіночої прози другої половини ХХ століття», подана на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальністю 10.01.01 – українська література, є завершеною науковою роботою, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують

актуальну та пріоритетну історико-літературну проблему оновлення жанрів, зміни художніх систем у національному письменстві та творчому доробку письменниць української діаспори другої половини ХХ ст.

У цілому дисертація «Жанрово-стильові особливості діаспорної жіночої прози другої половини ХХ століття» виконана на належному рівні, за актуальністю, науковою новизною і практичним значенням відповідає вимогам пп. 9, 11 та 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами) становить самостійне оригінальне теоретико-літературне дослідження, а його авторка – Кузь Валентина Володимирівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література.

Офіційний опонент:

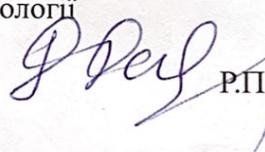
доктор філологічних наук, професор,

член-кореспондент НАН України,

завідувач кафедри полоністики Інституту філології

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Р.П. Радищевський

Підпис Радищевського Р.П.

підтверджую